

4. Дзера О.В Цивільне право України. Особлива частина. // О.В. Дзера, Н.С.Кузнєцова.-К.: Юрінком Інтер, 2010р.1176 ст.

5. Заїка Ю.О. // Законодавчі проблеми спадкового права. // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права 2013р. ст.103.

Черемнов Д.В.

*к.ю.н, асистент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КАТЕГОРІЯ ДОБРОСОВІСНОСТІ У КОНТЕКСТІ ЗЛОВЖИВАННЯ ЦИВІЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ПРАВОМ

Якщо проблема зловживання правом вже ставала предметом пильного інтересу в науці цивільного права, то в цивільному процесуальному праві вона практично не вивчена. Можна виявити окремі роботи, так чи інакше зачіпають дані питання, однак не пропонують комплексних шляхів її вирішення. В даний час можна констатувати відсутність певної концепції з питання про зловживання суб'єктивними цивільними процесуальними правами. У роботах, присвячених процесуальному праву, проблема зловживання правами зачіпається фрагментарно, як правило, у зв'язку з коментуванням окремих положень ЦПК або прикладів із судової практики.

Соціальна небезпека зловживання процесуальними правами полягає в тому, що зовні дії особи протікають в рамках правового поля, а насправді ними заподіюється шкода інтересам правосуддя та інтересам інших учасників цивільного процесу. Небезпека такого діяння може бути в кілька разів вище, ніж небезпека «звичайного» правопорушення: протиправні дії зовні вдягаються в юридичну форму й здатні завдати серйозної шкоди, оскільки базуються на широкій дозволеності, що надається будь-яким суб'єктивним правом. Такі дії (бездіяльність) насилу піддається виявленню і розкриттю. Вони важко доказуються і особа, зловживаючи правами, може для прикриття своїх протиправних дій використовувати арсенал захисту, наданий особі, сумлінно здійснює свої суб'єктивні права. Недобросовісні учасники процесу, які бажають отримати вигідне для себе рішення або домогтися інших цілей, можуть бути вельми винахідливі. При цьому особливо пригнічує безпорадність суду, що не вміє протистояти подібним проявам, а часом і не має правової можливості зробити це.

Все викладене зумовлює необхідність ретельного наукового дослідження зазначених питань.

Категорія «добросовісності» як принцип та презумпція піддавалася всебічним дослідженням у науці цивільного права. Презумпція добросовісності отримала безпосереднє закріплення у ч. 5 ст. 12 ЦК України, відповідно до якої якщо законом встановлені правові наслідки недобросовісного або нерозумного здійснення особою свого права, вважається, що поведінка особи є добросовісною та розумною, якщо інше не встановлено судом [Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 року № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40-41, 42. — Ст.492.].

В науці цивільного процесуального права категорія «добросовісності» залишається практично поза увагою дослідників, хоча у нормах ЦПК України вона використовується. Так, відповідно до ч. 3 ст. 27 ЦПК України особи, які беруть участь у справі, зобов'язані добросовісно здійснювати свої процесуальні права і виконувати процесуальні обов'язки. ЦПК України не закріплює безпосередньо презумпції добросовісності учасників цивільного процесу, хоча в юридичній літературі неодноразово наголошувалося на існуванні такої презумпції. На жаль, в сучасних науково-теоретичних джерелах дослідження питання про дію презумпції добросовісності учасників цивільного процесу ще не набуло достатнього розвитку.

Презумпція добросовісності є однією з основоположних правових презумпцій. Вона була сформована ще в римському приватному праві, та виражалася формулами: «*quivis praesumitur bonus donec probetur contrarium*» («кожен вважається чесним, поки не доведено протилежне»), «*bona fides semper praesumitur, nisi malam fidem adesse probetur*» («добросовісність завжди припускається, якщо не доведено злого умислу»), «*malum non praesumitur*» («дурне не презюмується»).

Категорія «добросовісність» безпосередньо пов'язана з проблемою зловживання правом. На такий зв'язок, наприклад, вказував І.А. Покровський. Він писав, що існують два підходи до розуміння зловживання правом (шिकани) — німецький та швейцарський. У першому випадку під шиканою розуміється прагнення особи заподіяти шкоду (тобто істотною ознакою поняття є суб'єктивний умисел). У другому випадку під зловживанням правом розуміється все, що виходить за межі добросовісності, в тому числі й необережність. Таке розуміння шикани є більш широким та має розмиті

межі [Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. — М.: Статут (в серии «Классика российской цивилистики»), 1998. — 353 с.].

Наявність презумпції добросовісності в цивільному праві і деяких публічно-правових галузях логічно обґрунтовує існування аналогічної презумпції в процесуальній сфері. Цивільне процесуальне право, як відмічає М.К. Юков, має генетичні і функціональні зв'язки з цивільним правом, одним з проявів яких, на думку Ю.О. Серикова, цілком можливо вважати презумпцію процесуальної добросовісності чинною і в цивільному судочинстві [Сериков Ю.А. Презумпции в гражданском судопроизводстве / науч. ред. В.В. Ярков. — М.: Волтерс Клувер, 2008. — 184 с.].

Як зазначається в науковій літературі, зловживання правом — це свого роду спотворення права. У цьому випадку особа надає своїм діям повну видимість юридичної правильності, використовуючи насправді свої права, окремі норми й інститути права в цілях, які є протилежними тим, що переслідує позитивне право. Зловживання правом — це своєрідне перефарбування незаконних дій у дії, що зовнішньо є законними. У такій ситуації особа має на своєму боці певне право, користується його підтримкою і одночасно має проти себе всю правову систему в цілому.

Слід також відзначити, що українські дослідники стверджують взагалі про наявність принципу добросовісності учасників цивільних процесуальних правовідносин [Павленко Д.Г. Добросовісність сторін як принцип господарського процесуального права / Д. Павленко // Юридичний журнал. — 2005. — № 5. — С.118-124.].

Яніцька І.А.

*к.ю.н. асистент кафедри цивільного процесу
Національний Університет «Одеська юридична академія»*

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ У СПРАВАХ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ ЧИ ПІКЛУВАННЯ НАД ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Справи, пов'язані з позбавленням батьківських прав, поновленням батьківських прав, усиновленням, встановленням опіки і піклу-